

ACC. N:R M. 13523:1-14.

Landskap: *Blekinge* Upptecknare: *Eric B. Karlsson, Tring*
Härad: *M. d. delst. ad* Berättare: *P. E. Wallin*
Socken: *Tring* Berättarens yrke: *skvaddeare*
Uppteckningsår: *1954* Född år *1862* i *Tring*

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Man och kvinna. s. 1-14.

N. M. 39.

Såsom manliga egenskaper ansågs: Stor till växten, orädd vid slags-
mål, en kraftig skäggväxt, rak hållning, ett bestämt uppträdande,
att kunna ta en sup i sällskap, men ej bli full, i sitt arbete orka
mera än de flesta, han skulle gå först i raden vid slätter, han skul-
le kunna leka och dansa bra, alltid vara redo att hjälpa kvinnan,
Var han begåvad med musiköra och kunde sköta en flöjt eller fiol, da-
hade han kvinnotycke i högsta grad.

Hövvisk var en man då han uppträdde försynt emot alla fattig o rik
gammal och ung, tog ett handtag där så behövdes.

Ohövvisk var den man som ej såg andra än de han kände väl, var ovil-
lig att hjälpa i allmänhet, knuffade undan de han rådde på.

Till manlighet hörde att ej svika ett givet löfte, ej misshandla
en kvinna, ej tala illa om den kvinna han sällskapat med.

Ömhetsbetygelse visades ej av en man såsom ogift, det ansågs skam-
ligt ohövviskt, det var ganska sällan en gift man öppet visade ömhets-
betygelse emot sin hustru, endast artighet.

På en bjudning kunde en ung man närma sig en flicka mer än lovligt
men genast ansågs det som en drullighet och de äldre reagerade

NM 39

/

strkt för sådana tilltag, han var intet passande sällskap förkunnades
det. Mannen var klädd i käpp och kniv, kniven var ju ett verktyg
som användes på många sätt, med den åt mannen, med den försvarade han
sig, med den gjorde han småredskap.

Klocka var det endast de mera burgna kunde ha, silversnusdosa till-
hörde också de äldre litet förnåma herrar, hatt var ej den mest vanliga
huvudbonaden, det var mössa, varje sockenskräddare kunde sy såväl som-
mar som vintermössor.

Soldater och båtsmän var tatuerade, men ej vanliga landboar, en
en vanlig bonde föraktade de som lät tatuera sig, men flickor ansåg
det för en viss dragningskraft, de tatuerade ansågs för litet världs-
erfarna gent emot bonddrängen.

Män som hade kärlek för särskilda prydnader såsom ringar, berlocker,
skrattades åt, de ansågs för högfärdiga och egenkära.

Det var ej opassande för mannen att taga befattning med blomster
men mannen skulle göra det tunga arbetet varken hade tid eller intresse
med täppans blomster, det var kvinnogöra ansågs det.

ACC. N:R M. 13523:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

De ekunskaper endast män kunde ha, var att kunna skjuta / Villa-
paskott/, jaga villebråd, slakta och taga huden av djur, socknens
rackare måste vara en man.

3,

Som kloka fanns både män och kvinnor.

1844 hade vi i socknen en kyrkovaktnästare som skrev vers till
bröllop och födelsedagar, han ansågs av bondgubbarna som något vim-
sig, men de köpte för en ringa penning hans alster och satte hans
teckningar och verser innom glas och ram.

Det instrument som bäst gillades av männen var fiolen, så kom
salmodikum flöjt och klarinett, på 1890 talet började dragspelet bli
det mest trakterade spelet bland män.

I ett hem hade husfadern sin särskilda plats såväl vid vardags-
bordet, som vid högtidsbordet.

Var och en i familjen hade sin särskilda sängplats, men ändå i samma
rum, en viss stol kunde alltid vara reserverad för morfar eller far-
far, även barnen hade sina sittplatser bestämda.

Kvinnliga egenskaper

Kvinnliga egenskaper var tålamod, försakelse, ömhet, godhet

oc förmåga att kunna sköta ett hem.

Häftiga och arga, slarviga med sig själva, opålitliga i sin van-
del och allt för nöjeslystna var ej begärliga på äktenskapsmarknaden.

Som kvinnligt ideal var, ett vackert ansikte, kraftig byst, bred
över länder, livliga ögon, leende mun, riklig hårväxt, en fast hand,
vårdad kropp och ett vårdat yttre, hon skulle vara kunnig i ett hems
förekommande göromål, kunna ge ut sig för man och barn, kunna lungt
och vänligt leda och undervisa en tjänarestab, vara mannens stöd och
hjälp i olika situationer samt att utan anstöt framhäva sin kvinnlig-
hets charm.

Att äga karltycke ingår nog i ovan uppräknade egenskaper delvis
men så tillkommer ett särskilt livligt temperament, smeksamhet och
en viss inställsamhet gent emot mannen, ej prydd, men ändå beständ
i sin hållning.

Att en kvinna smekte en man var naturligt om de var mycket goda
vänner i annat fall kom det ej i fråga, mannen fick göra angreppet,
om det sedan lyckades berodde på kvinnans intuition om framtiden.

Att kvinnor smekte varandra såsom vuxna förekom ej vad känt är.

ACC. N:R M. 13523:5.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Innom hemmet hade husmodern all respekt, hon bestände över alla familjemedlemmarna och representerade familjen, vid bjudningar var det husmodern som bestände, men naturligtvis i samråd med mannen.

Husmodern ledde och skötte hemmet, de kvinnliga familjemedlemmarna fick tidigt lära sig ett hems skötsel och kunde bistå husm. då så påkallades, vad jag vet var såväl systrar som bröder likvärdiga inom hemmet, endast hufadern hadde alltid sin besända plats vid bordet. Utanför hemmet hade kvinnan ej så mycket att säga till om då var det mannen som bestände i de flesta fall, i hemmet kunde hon inbjuda vilka vänner hon ville, men att resa eller gå längre bort efter egen önskan var nog ej av mannen tält.

Att på egen hand gå ut och dansa var opassande, även att besöka andra tillställningar såsom auktioner, trolleri- och cirkusuppvisning.

Att bada ute var nog riskfyllt och ansågs för oanständigt, men en vacker kvinna gjorde det nog ibland, det var ett tillfälle att få visa sig sådan hon var, ty den tidens klädedräkt var ju ogenomtränglig för blickar, det var ju ogifta som ville visa sig, en gift kvinna fick ej visa sig naken för andra män än sin egen man.

J.

ACC. N:R M. 13523:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I kyrkan hade kvinnorna sin särskilda bänkrad, i processioner gick kvinnorna efter männen, på bjudningar tog männen för sig först, å stämmor fick ej kvinnor deltaga, blev kvinnan änka och hade jordbruk behandlades hon som en jämnlige med mannen d.v.s. om hon var lämplig att handha en gårds skötsel, i regel aräderades egendomen ut till en man, likaså om det var en affär eller annat handtverk.

Såsom kvinnliga plagg kan nämnas shalett, schal, förkläde, bahytt, och stubben, en kjol fodrad med vadd. Broscher av guld eller silver och svampedosa. De ting en kvinna ägde var slända, spinnrock, vävstol, bobiner, varpa, kista och någon form av byrå.

Kvinnan bar håret bart antingen löst eller uppsatt i en knut, någon kvinna med klippt hår syntes ej i frihet.

Anständighet och heder var ett bestämt vilkor för att bli väl gift den kvinna som fått barn utan at vara gift hade absolut förlorat sin heder, att en kvinna fick ett barn före äktenskapet gick an om de sedan gifte sig med varandra, blev ej äktenskapet av fick kvinnan bära all smälek, mannen gick fri från all skam och till och med steg en grad då männen talade om det.

6.

ACC. N:R M. 13523: 7.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Bondens kvinnor fick tidigt lära sig att sköta alla djur och hade
hon passande häst lärde hon sig rida.

Här i orten är ej känt att kvinnan hade större makt än mannen för
trolldom, det fanns nog äldre kvinnor som troddes kunna göra en annan
kvinna illa, men det var en kvarleva av äldre generation, om ryktet
utpekade någon kvinna för trolldom och en mötande spottade tre ggr.

kunde hon ej göra något illa den gången sades det, den ungdom som
fanns på 1880 talet trodde ej på sådant, men så uppträdde luffare och
påstods sig kunna trolla, de lockade ifrån godtroget gamla människor
mat och pengar för att hjälpa dem till en förmån, som de aldrig fick.

Nymodigheter tog kvinnan först upp, såväl med kläder som husgeråd.

Man och kvinnfolk sov i samma rum om vintern, om sommaren, om det
fanns särskilda hus, flyttade drängar och pigor ut i oeldade bo-
städer, som små intill 12 år låg syskon i samma säng oavsett kön.

Jordbruksarbete var ju ett hedrande yrke som bestod i alla väder
skräddaren och skomakarenslikaså, något skogsarbetareskrå fanns ej
på denna tid, skogsarbetet sköttes av gårdarnas folk, det fanns en
grupp människor som föraktades och det var luffare och tiggare.

7.

7

ACC. N:R M. 13523:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Såväl mjölkning som ystning, smörberedning och all matlagning var enbart kvinnogöra, trädgårdsarbete kunde ibland männen hjälpa till med ävenså räfsning, desutom skulle kvinnorna utfodra alla djuren undantagandes dragdjuren vilka mannen passade, det har sports att i något fall mannen lärt sig väva och även spinna.

Ladugårdsskötsel har övergått från att vara kvinnogöra till karlgöra, körslor som tidigare var enbart karlgöra har delvis blivit kvinnogöra. Hur det var med fäbodvistelsen känner vi ej till här.

En pojke hjälpte ej till i köket om det fanns flickor i familjen, om så ej var kunde pojkar få hjälpa till med varjehanda sysslor inom hus, endast pojkar vallade djuren å betet.

Som manligt arbete å fritid var träslöjd, som kvinnligt var textilarbete, det var ej möjligt att utbyta dessa arbeten, att en pojke eller man stod vid spisen och lagade mat var en skam, likaså om en man mjölkade kor, ystade eller kärnade smör.

En ensam kvinna försörjde sig med att väva och spinna, några utbildade sig till att sy kläder, ensamma starka kvinnor kunde göra dagsverk å större gårdar i mannens ställe, men det var nödtväng.

8.

ACC. N:R M. 13523:9.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Föraktad blev ingen kvinna för ärligt arbete, men den kvinna som utförde bestända karlsysslor blev utsatt för karlas skämt och glosor.

Jordemorans yrke var enbart kvinnlig, annars var läkekonsten lika utbredd ibland män som kvinnor.

Då så påfodrades fick kvinnor vara behjälpliga med att sköta jorden ock i trädgården var kvinnorna de brukande, att kvinnorna skötte djuren med undantag av dragarna har omnämmt här tidigare, de fick även gödsla ut, då gödsel utkördes på åkern var det kvinnor som fördelade den, det benämndes att / jämna dynga /, ladugårdsskötsel fick ej kvinnorna hjälp av mannen, byken utfördes av kvinnor, vid linbräkning var det lika många män som kvinnor, männen krossade lintåten först och sedan skulle kvinnan skava den, vid lövtäkt var mannen i träden och högg ned grenar, kvinnan stod på marken höstade lövet.

Kvinnan fick alltid längre arbetsdag på grund av djurens skötsel matens lagning tvätt och disk m.fl. sysslor.

Då kvinnor och män arbetade tillsammans säson vid slättern var det skämt och glamm ständigt och i bland blev det grova uttryck i språket av båda parter, erotiska närmanden förekom också.

9.

9

AGC. N:R M. 13523: 10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Vid taklagsöl var ej kvinnor med, men vid skördefester var kvinnor med, likaså vid brötkalas, hade kvinnan varit med i arbetet var hon med annars inte, kvinnor ensamma hade inga fester, det var männen som ordnade dem och då inbjöds kvinnor att delta, kvinnor kunde ordna ett slädparti och då bjöd kvinnan männen till att köra för dem.

Vid barnsäng var männen förbjudna att närvara, de fick i annat rum eller utomhus avvackta jordemorans vink att komma då allt var klart.

Barnet bars fram till dopet av en kvinna, någon anhörig, som faddrar kallades någon eller några väl ansedda män inom vänkretsen.

Det fanns både bönenan och bönekvinnan på denna tid, den unge mannen som skulle gifta sig skulle ha en svenska och då fick ej någon kvinna vara med utom den som lagade mat och serverade, det var i de flesta fall modern och systemen som ordnade den saken, det intet annat än en vanl. fest med kanske något mer uppsluppet leverne, pojkar och flickor var behjälpliga med att ordna äreportar, bädda brudsängen och att under arbetet skämt förekom, men blygsamt ty de ungas föräldrar vakade över det hela.

10.

10

ACC. N:R M. 13523: //

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I bröllopsgården var kvinnor och män blandade, vid bordet satt de nygiftas föräldrar närmast brudparet och sedan var det ju den gamla rangordningen, i kyrkan satt kvinnor och män var sin sida om mittgången de äldre längst fram och de yngre nedanför, bröllopståg har ej här förekommit vad vi nu kan minnas, under middagen var det musikanter som på fiol eller flöjt underhöll gästerna, efter mat och dryck skulle det dansas och hade bruden krona var det fråga om den satt fast förty det gjordes försök att dansa av henne den, jo det första i bröllopsgården var att brudparet placerade sig på en lämplig plats där alla gästerna kunde gå fram och välönska dem i kortare och längre välvalda ord.

De långa festligheterna vid bröllop har försvunnit och då Wallin gifte sig avslutades festen kl. 4 på morronen då var och en gick till sitt, det var år 1883. Vigslar förrättades mycket sällan i kyrkan det var endast de högre klasserna som hade kyrkbröllop, vigsel skedde i brudens hem, de fattiga vigdes i prästgården, och då skaffade präster vittnen, så åkte eller gick de hem till brudens föräldrar där den närmaste släkten var samlad, mat och dryck intogs i all stillhet utan dans och musik.

ACC. N:R M. 13523:12.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Begravning : En man rakade liket, kvinnor svepte det, kvinnor höll likvaka, då den döda lades i kistan var såväl kvinnor som män behjälpliga särskilt skulle kistenakaren vara med att se om kistan passade den döda eller döde, i gamla tider var kistan lika dan till kvinna och man svartmålad med olja och krossad stenkol, likets klädsel var lika för man och kvinna, de manliga liken jordfästes först och sedan de kvinnliga, i sorgetåget gick de anhöriga till liket närmast, så släkt och sist vänner, i ett sorgetåg var män och kvinnor blandade, kvinnorna var mest ledsna och behövde männens arm till stöd vid sådana tillfällen.

Kyrkklockorna ringde lika för man som kvinna, ingen markering för olika kön, skilnaden i ringning berodde på förmögenhetsställning i samhället.

Vid helger:

Kvinnorna fick ju allti mer att göra till helger med bak, bryggd, putts av alla slag, kvinnorna gav akt på allt som kunde betyda något för den själva och för framtiden, var det svårt att tända elden kunde det betyda dödsfall i familjen, jäste ej brödet som vanligt kunde

12.

12

ACC. NR M. 13523: /3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

någon ovälkommen gäst komma, på härdens glödhög bildades figurer vilka tolkades på olika sätt och behölls i minnet, det manliga arbetet till helger bestod i att hålla ved inne, städa gårdstomten framskaffa ett lager av foder till djuren samt lyda kvinnfolken vad de ålade dem att uträtta.

Ungdomens umgängesformer:

Såväl pojkar som flickor kunde anordna lekafstnar, men det var alltid pojkarna som bjöd till dans, en pojke och flicka kunde få träffas om flickans föräldrar var underkunniga om vilken pojke det var, i regel var flickorna mycket strängt efterhållna av föräldrarna, bestämda platser i varje by fanns där ungdom kunde träffas och då blev det båda könen,

Då ungdom gick till dans gick pojkar och flickor var för sig, på hemvägen kunde de blandas något stycke på vägen.

Med föräldrarnas vetskap fick en pojke eller flicka träffas och bestämma möte med varandra, annars uppträdde de i klungor var för sig. En flicka som allt för enträget sökte pojsällskap blev av andra flickor utstött ur gemenskapen.

13

13

ACC. N:R M. 13523:14.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

En pojke som var envis och påfluxen i flicksällskap avskyddes av flickor och fick stryk av pojkarna tills han bättrade sig.

Pojkar emellan var nog tonen ganska rå, de skröt ofta med hur de gjorde med flickor, de kasserade de skötsamma och berönde de lättlockade, i gärning var nog de unga pojkarna bra mycket bättre än de i pojksällskap uttalade.

Flickorna kände ju sina umgängeskamrater, det var i regel byalag som träffades mest och den var ju alltid känd som missbrukade vänskapen, han var ej välkommen till leken eller dansen.

Det fanns ju flickor även då som sökte sig till sådana pojkar för att tillfredsställa sina begär, men de blev snart ensamma och förtalade, så fort de kunde sökte de sig ifrån samhälle och hem.

Öknamn förekom sällan på en flicka, men pojke kunde få öknamn och då blev det efter fadern såsom Svinapelle, Gretsven, Hallakalle, Svenpylle, Hönsajohan, de namnen fick han nog bära hela sitt liv.

En oanständig flicka kunde ju få besvärande öknamn såsom horan sjökan, men som jag nämnt försvann de från orten och de glömdes, det var i alla fall ett fåtal.

14.

14.